

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KAR
INTERDISZCIPLINÁRIS DOKTORI ISKOLA
A KORMÁNYZÁS TERÜLETI, TÖRTÉNETI ÉS TÁRSADALMI DIMENZIÓI
POLITIKATUDOMÁNYI DOKTORI PROGRAM

A KÁRPÁTALJAI MAGYAR KISEBBSÉG
AUTONÓMIA TÖREKVÉSEI

DOKTORI ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

BAYERNÉ SIPOS MÓNIKA

TÉMAVEZETŐ: DR. KUPA LÁSZLÓ, EGYETEMI TANÁR

DR. ANDRÁSSY GYÖRGY, EGYETEMI TANÁR

PÉCS

2014

TARTALOM

I. A kutatás célkitűzései, a témaválasztás indoklása	3
II. Hipotézisek és kutatói kérdések.....	4
III. Alkalmazott módszerek, a kutatás folyamata	5
IV. A dolgozat szerkezete.....	6
V. Empírikus vizsgálatok	10
VI. Eredmények	16
VII. Hivatkozott szakirodalom.....	19
VIII. A szerző legfontosabb publikációi a kutatáshoz kötődően.....	20
IX. A szerző legfontosabb előadásai a kutatáshoz kötődően	22

I. A KUTATÁS CÉLKITŰZÉSEI, A TÉMAVÁLASZTÁS INDOKLÁSA

A modern állam főbb társadalmi törésvonalai közül a nemzeti-etnikai megosztottság kérdése különös jelentőségre tett szert a multietnikus Kelet- Közép-, és Délkelet-Európa legújabb kori történetében: a kisebbségi kérdéssel való foglalkozás teret nyert a térség államainak társadalmi, politikai és tudományos életében egyaránt.

Disszertációm¹ témája a kisebbségi magyar autonómia-törekvések Kárpátalján, főként annak elemzése, hogy Ukrajna függetlenedése után milyen autonómia javaslatok, státútumok születtek, s hogy a civil szervezetek miként vettek, vesznek részt az önrendelkezésért vívott „harcban.”

Témaválasztásom oka, hogy más határon túli közösségekkel ellentétben, a kárpátaljai magyar közösség autonómia státútumai kevésbé ismertek a „nagyközönség” előtt. Az utóbbi néhány évtizedben Balla D. Károly,² Dupka György,³ Fedinec Csilla,⁴ Kovács Miklós,⁵ Tóth István⁶ tettek kísérletet a helyi autonómia-mozgalom bizonyos színtereinek feltárására, szélesebb körben való bemutatására, ami rávilágított a téma fontosságára, ugyanakkor fehér foltjaira is. Ezek az írások nem teljeskörűen járulnak hozzá a téma feldolgozásához. A

---

¹ A disszertáció az Európai Unió és Magyarország támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával a TÁMOP 4.2.4.A/2-11-1-2012-0001 azonosító számú „Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program” című kiemelt projekt támogatásával készült.

² Balla D. Károly: A hontalanság metaforái. Publicisztikák, esszék vallomások 1988-2000. Budapest, 2000. Kisebbségi áramszünet a schengeni fal tövében, avagy a kárpátaljai magyarság létesélyei az ezredforduló küszöbén. Budapest, 1999. 9. 47–55.

³ Dupka György: Autonómia-törekvések Kárpátalján. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2004.

⁴ Fedinec Csilla: A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája 1918–1944. Galánta–Dunaszerdahely 2002. Pártok és ideológiák Ukrajnában. Az egypártrendszerrel a politikai tömörülésekig. Régió. kisebbség, politika, társadalom 2007. 3. sz. 69–94. A kárpátaljai magyar életviszonyok a Szovjetunióban. Politika és irodalom. Bárdi Nándor - Fedinec Csilla- Szarka László: Kisebbségi magyar közösségek a 20. században. Budapest, 2008. 273. Parlamentarizmus Ukrajnában és a kárpátaljai magyarok. *Ukrajna színeváltozása 1991-2008. Politikai, gazdasági, kulturális és nemzetiségi attitűdök.* (szerk.): Fedinec Csilla és Szereda Viktória. Kalligram Kiadó, Pozsony, 2009. 114-139. Ukrajna helye Európában és a magyar–ukrán kapcsolatok két évtizede. *Külügyi szemle*, 2012. (11. évf.) 4. sz. 99-123. Az autonómia-gondolat ukrajnai változatai. *A közép-európaiság dicsérete és kritikája.* (szerk.): Fedinec Csilla – Ilyés Zoltán – Simon Attila – Vizi Balázs. Kalligram Kiadó, Pozsony, 2013, 268-292.

⁵ Kovács Miklós: Ukrajnai választások és a magyar érdekvédelem 1989-2008 között. Ungvár, 2008.

⁶ Tóth István: Szempontok a kárpátaljai magyar nemzeti kisebbség önszerveződésének történetéhez. Régió, kisebbség, politika, társadalom. 1991. 2. sz. 130-147.

régióban működő civil szervezetek tevékenységével még kevesebben foglalkoztak. Szervezeteken belül íródtak ugyan összefoglalók a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség, a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közösségének tevékenységéről, szerepéről, de az események részletes feltárása még várat magára.

A jelen értekezés keretében, az elmúlt mintegy húsz év ukrajnai kisebbségpolitikájának egyik legfontosabb szeletéhez tartozó téma bemutatását és elemzését egyidejűleg több célkitűzés is vezérli. Egyrészt a kisebbségi autonómia jelenségének, a civil szervezetek szerepének bemutatása Kárpátalján, továbbá a kisebbségi magyar közösség által megfogalmazott javaslatok megvalósulási lehetőségeinek, illetve a törekvések eddigi eredményeinek ismertetése és elemzése.

II. HIPOTÉZISEK ÉS KUTATÓI KÉRDÉSEK

A kutatómunka kezdetén számos kérdés fogalmazódott meg, amelyek tisztázását a tervezett kutatástól reméltem. A dolgozatban bemutatott vizsgálatok arra irányultak, hogy minél teljesebb képet kapjunk a kisebbségi autonómia fogalmáról, a nemzetközi intézmények autonómiával kapcsolatos álláspontjáról, a Kárpátalján kibontakozott autonómia törekvések kialakulásáról, fejlődéséről, legfőbb céljairól valamint arról, hogy a kárpátaljai magyar civil szervezetek hogyan kapcsolódtak be az önrendelkezési törekvések vérkeringésébe.

A kirajzolódó végeredmény alkalmas lehet a meglévő ismeretek bővítésére, arra vonatkozóan, hogy:

- a. Milyen következményei voltak az 1980-as évek végén a kárpátaljai kisebbségi magyar közösség ébredésének?
- b. Milyen tényezők szükségesek egy sikeres autonómia-modell megvalósulásához és ehhez milyen változtatásokra lehet szükség?
- c. A kárpátaljai magyar civil szervezetek milyen intenzitással vesznek részt az autonómia-törekvésekben?

- d. Milyen mértékű az adott magyar szervezetek beágyazottsága a helyi magyar közösségbe, milyen irányú fejlődés várható a jövőben a civil szervezetek autonómia mozgalomban való részvételét illetően?

Hipotézisek

1. Kárpátalján a rendszerváltás előtt létrejött irodalmi szerveződéseknek kialakult kapcsolata volt egymással, valamint az első önálló, hatalom által is elismert érdekvédelmi szervezet munkájában visszatükröződnek a Forrás Stúdió⁷ egykori tagjainak gondolatai, meggyőződései.
2. A Kárpátalján élő magyar kisebbség autonómia iránti igénye az 1970-es évektől mutatható ki. Az önrendelkezési törekvések ettől fogva folyamatosan jelen vannak. A különféle autonómia-tervezetek Szovjet-Ukrajna kebelében az autonómia szovjet modelljére alapozódtak, a Szovjetunió összeomlása és Ukrajna önálló állammá válása után pedig mindig a nyugati példákra, a nemzetközi jogra, valamint a téma legmodernebb nemzetközi irodalmára támaszkodnak.
3. A civil társadalom szereplőinek érdekképviselői ereje viszonylag gyenge, a saját adottságai melletti érvek nem elégségesek átütőbb érdekképviselőhöz.

III. ALKALMAZOTT MÓDSZEREK, A KUTATÁS FOLYAMATA

A téma feldolgozása különböző módszerek alkalmazását teszi lehetővé és szükségessé.

A dolgozat témájához kapcsolódó fogalmaknak, így az autonómia, a kisebbség, a kisebbségi jog stb. fogalmának elemzése természetesen a fogalom-elemzés módszerével történt, s az elemzés módszerét alkalmaztam - főként leíró-kifejtő módon és a vonatkozó másodlagos szakirodalmi források felhasználásával - a nemzetközi szervezetek autonómiával kapcsolatos álláspontjának vizsgálata során is.

---

⁷ A Forrás Irodalmi Stúdiót 1967-ben alapították az ungvári egyetem magyar szakos diákjai. A csoport vezető személyisége Kovács Vilmos költő volt. A Forrás tagjai az irodalmi tevékenység mellett szót emeltek a magyarok kollektív jogaiért. Megfogalmaztak két beadványt (1971 őszén és 1972 tavaszán), melyeket a területi pártbizottsághoz, illetve Moszkvába a legfelsőbb párt- és állami vezetéshez címeztek.

Tekintettel a téma újdonságára, fontos szerepet kapott a civil szervezetek által megfogalmazott autonómia státútumok feldolgozása, valamint a szervezetek alapszabályának működési szabályzatának, beszámolóknak, jegyzőkönyveknek a tanulmányozása.

A kárpátaljai magyar civil szervezetekre vonatkozó empirikus kutatás levélben kiküldött kérdőíves felmérés alapján zajlott. A kérdőívek visszaérkezési aránya módszertanilag indokoltta tette a kvantitatív kérdőíves felmérés kvalitatív interjú vizsgálatall történő kiegészítését.⁸ A vizsgálatot további két részkutatás egészítette ki. „A Forrás Stúdió visszaemlékezések tükrében,”⁹ valamint az „Ismeretek és vélemények a kárpátaljai magyar civil szervezetekről”¹⁰ címmel.

A kérdőívek feldolgozása SPSS adatelemző programmal történt.

IV. A DOLGOZAT SZERKEZETE

Az értekezés három nagyobb tartalmi egység (illetve az ezeken belül elhelyezkedő fejezetek) keretében tárgyalja a témát, és keres választ a megfogalmazott kutatói kérdésekre.

Az első szakaszban (I-II. Fejezet) a kisebbségi autonómia elméleti kereteinek elemzésére kerül sor, amely magában foglalja a disszertációhoz kapcsolódó fogalmak kifejtését. Itt kerül sor az autonómia jelentőségének bemutatására a nemzetközi jogban és a nemzetközi dokumentumokban.

A második szakaszban (III-IV. Fejezet) a történeti események bemutatására, az autonómia-javaslatok elemzésére kerül sor. Elsősorban a magyar kisebbségi közösség számára fontos eseményeket emelem ki, utalva a hatalom sajátos nemzetiségi- és nyelvpolitikájára. Röviden vázolom az 1867-2014 közötti történéseket. Részletesen foglalkozom a nemzetiségi kérdés problematikájával, a rendszerváltás utáni ukrán-magyar

---

⁸ A kérdőívet visszaküldők közül 18 helyi civil szervezetet, valamint 6 magyar anyanyelvű helyi vezetőt kerestem fel, akik rálátással rendelkeznek a civil szférára, akik több civil szervezetnek az alapításában részt vettek, akik mögött számos civil kezdeményezés van, évek óta a nonprofit szférában tevékenykednek akár tagként, akár vezetőként.

⁹ Interjú kutatást készítettem Kárpátalján és Magyarországon élő egykori Forrás-tagokkal. Kutatásom során arra a kérdésre kerestem a választ, hogy milyen szerepet vállalt a Forrás a Kárpátalján kibontakozó önrendelkezési törekvésekben?

¹⁰ 2013 őszén végeztem kérdőíves kutatást. A vizsgálat során fontosnak tartottam a Kárpátalján élő magyar lakosság megkeresését, amely lehetővé teszi, hogy a közösségi életről ne csak a civil szervezetek szemszögéből tájékozódjunk, hanem maguktól a lakópolgároktól, akiket ezek a közösségek képviselnek.

kapcsolatokkal, valamint a legújabb kori politikai történésekkel. Ismertetem az 1867 és 1989 közötti autonómiakezdeményezéseket, majd az 1989-től útjára induló autonómia törekvéseket. Tárgyalom az érdekvédelmi szervezetek közötti párbeszéd kezdeteit és azok eredményeit. Külön foglalkozom a Forrás Stúdió szerepével, az egykori tagokkal készített interjúk alapján. Részletesen elemzem azt a 7 jelentős autonómia tervezetet, amelyet a kárpátaljai önrendelkezés követeléséhez készítettek.

A tervek kidolgozásában világosan elkülönül két szakasz. Az első szakaszt – a kilencvenes évek első felét –nem lehet elválasztani a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség programjának alakulásától és a szervezet belső vitáitól.

A második szakaszt, mely 2002-vel vette kezdetét, két fontos politikai folyamat határozza meg: a) az európai integráció (Magyarország 2004 májusa utáni megnövekedett befolyása, a magyar nemzetpolitika hanyatlása) b) a kárpátaljai magyar szervezetek megosztottsága, az alternatív magyar szervezetek megalakulása

A tervezetek döntő többsége általánosan elfogadott nemzetközi jogi hivatkozásokkal támasztja alá követeléseit. A törvénytervezetek preambuluma azt sugallja, a nemzetközi dokumentumok egész sorára utalva, hogy a törvénytervezet megfelel a nemzetközi emberi jogi jogszabályok mércéjének.

A tervezetek legszembeötlőbb hasonlósága a stratégiai megközelítés. Mivel az alkotók ugyanabból a körből kerültek ki, így a tervek, egy kivétellel, melyet az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség dolgozott ki, ugyanazon a politikai szemléleten alapulnak.

Az elképzelésekből kitűnik, hogy az autonómia megvalósulását a legtöbb esetben a belső közigazgatási határok megváltoztatásának függvényében képzik el. A tervezetekben részletesen kidolgozták a közigazgatási egységek pontos határait.

Az elkészült autonómiadokumentumok szerkezeti szempontból többfélék voltak. Többségük, a KMKSZ által részletesen kidolgozott tervezetek egy része, egy hármas struktúra mentén variálódik. Ez a hármasság a személyi autonómia, a helyi önkormányzati autonómia és a területi (regionális) autonómia összekapcsolásában tükröződik.

A koncepciók többsége magában foglalja egy, a kisebbségi jogokat keretjelleggel taglaló törvény tervezetét, de a legfontosabb a közösségi jogok, ezek közül is a kisebbségi

közösség saját önkormányzathoz való jogának részletes szabályozása. A státútum jellegű elképzelések pedig már az önkormányzat szervezeti és működési szabályzatát is tartalmazzák.

A megalkotott dokumentumokban Kárpátaljának különleges önkormányzati státust képzeltek el. A koncepciók egy részében, Kárpátalja önkormányzata a helyi önkormányzatok, kisebbségi területi és személyi elvű autonómiák rendszerére épülne, tehát vegyes elvű autonómiában gondolkodnak. A Tisza melléki járás a területi autonómia megvalósulását helyezi előtérbe. Kárpátalja és a beregszászi járás sajátos önkormányzati státusáról népszavazást kezdeményeztek. A tervezetben részletesen kidolgozták a kisebbségi oktatásra, a kisebbségi intézmények irányítására, valamint a nyelvhasználatra vonatkozó jogokat.¹¹

Az autonómia koncepciók megfogalmazása hasonló körülmények között zajlott le a kilencvenes évek első felében. A politikailag elszigetelt magyar nemzeti képviselő elkészített anyagai, függetlenül attól, hogy melyek törekedtek valamiféle kompatibilitásra a fennálló állami törvényekkel és melyek nem, hangos felháborodást, éles tiltakozásokat váltottak ki a többségi politikai elit részéről. Az autonómiától való félelem egyöntetű elutasítása azonban nem tántorította el a készítőket attól, hogy újabb és újabb változatokat mutassanak be.

A nyelvhasználatot érintően is megegyeznek az alap gondolatok. A Magyar Autonóm Körzet egész területén a hivatalos nyelv a magyar és az ukrán, valamint Kárpátalja mindazon helységei, ahol a magyar lakosság részaránya eléri a 7%-ot, kétnyelvűnek tekintendők. Az egyes tervezetek különböző nemzetiségi arányértékeket határoznak meg, amelyek a hivatalos nyelvhasználatot garantálják.

Az intézményekre térve, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség által kidolgozott szövegek részletesen tárgyalják azok működését.

A legrészletesebben Gulácsy Géza tervezetében találkozhatunk az intézményrendszerrel. Tervében az oktatási és a közművelődési rendszer önállóan létezne, működésüket egy testület hangolná össze, melynek a nemzetiségi kulturális öngazgatással kapcsolatos kérdésekben meg kell hoznia az elvi döntéseket. Ez a nemzetiségi tanács, amely létrejöhet minden helyi tanács mellett, majd ezek létrehozzák a központi nemzetiségi tanácsot.

---

¹¹ Ríz Ádám: *Magyar autonómia- koncepciók határon innen és túl*. Kézirat.TLA KEI Kv. K-1984/98. http://www.gecse.eu/Riz_1998.htm

A kulturális autonómia intézményi alrendszerait a nemzetiségi tanács alá rendelt osztályok irányítják. A nemzetiségi tanács hatáskörébe tartozó ügyek közül a legfontosabbak a nemzetiségi oktatási rendszer, a közművelődési intézményhálózat, a nemzetiségi közmédia, a műemlékvédelem, a nyelvhasználat, a nemzetiséget érintő jogalkotás figyelése és a megfelelő javaslatok megtétele.

A megfogalmazott autonómia tervezeteknek akadnak hiányosságai is. Az autonómia tervek kritikusai szerint egy elfogadható autonómia státútumnak megfelelő személyi elvű autonómia tervezet kellene tartalmaznia azokra a kisebbséghez tartozókra vonatkozóan, akik a szórványban, a Felső Tisza vidéken, a hegyvidéki területeken élnek. Ez a hiányosság azért is kiemelendő, mert egy ilyen dokumentumnak érdekképviselőt kell biztosítani minden kisebbségi létben élő személynek.

Nem szabad elfeledni, hogy a legtöbb felsorolt dokumentum ajánlás értékű, nem bír kötelező érvénnyel, így betartásukra Ukrajna nem kötelezhető. Emellett pedig nagy részük az autonómiával kapcsolatosan eléggé óvatosan fogalmaz.

A harmadik szakasz, (V. Fejezet), az empirikus vizsgálatok eredményeit mutatja be, elemelve a civil szervezetek által kitöltött kérdőíveket és a kapcsolódó interjúkat.

A kérdőíves és interjú vizsgálatok elsődleges célja a kárpátaljai magyar civil szervezetek helyzetének felmérése volt, kiemelten az önrendelkezésért vívott harcban betöltött szerepükre.¹²

A kutatás 4 fázisból állt:

1. A „Forrás Stúdió a visszaemlékezések tükrében” – interjú kutatás a Forrás Stúdió egykori tagjaival (2009-2010)¹³
2. Magyar civil szervezetek érdekérvényesítési, érdekképviselői szerepben Kárpátalján – kérdőíves kutatás, a civil szervezetek körében (2010-2011)
3. Civil szervezetek a magyarság szolgálatában Kárpátalján – interjú kutatás a civil szervezeti vezetők körében (2011-2012)

---

¹²A civil szféra szereplői közül többen kimaradtak a kutatásból. Nem kérdeztem meg az állami szféra (helyi, járási, megyei tanácsok szereplőit). A piaci, vállalati, szereplők hozzáállása a nonprofit szférához szintén fontos lehet. Ezek alapos megismerése újabb kutatásokat igényel.

¹³ Az interjúk elemzésével a dolgozat III. fejezetében foglalkozom.

4. Ismeretek és vélemények a kárpátaljai magyar civil szervezetekről –kérdőíves kutatás a lakosság körében (2013)

V. EMPÍRIKUS VIZSGÁLATOK

A kérdőíves vizsgálatban teljes körű megkérdezésre törekedtem. A kutatást nehezítette, hogy nem állt rendelkezésre egy egységes adatbázis, amely a magyar civil szervezetek elérhetőségét tartalmazta volna.¹⁴

A válaszadási hajlandóság a levélben történt megkeresést követően 26%-os volt, így 3 hónap elteltével elektronikus levélben kerestem meg 37 szervezetet, melyek közül többszöri próbálkozás után 20 szervezet küldte el válaszáat. A többszörösen kitöltött határidő lejártáig végül 33 civil szervezet töltötte ki a kérdőívet, ami 66 százalékos visszaküldési arány.

Nem minden esetben ment gördülékenyen a Kárpátalján végzett kutatómunka, így pl. néhány esetben érdektelenséget tapasztaltam és akadt, aki kifogásolta, hogy személyemben olyan valaki foglalkozik az autonómia kérdésekkel, aki már egy ideje Magyarországon él.

A kutatás végén az ukrán politikai helyzet, az ott élőkben kialakult bizonytalanság is nehezítette munkámat.

Kérdőíves kutatás, a civil szervezetek körében (2010-2011)

A régióban végzett kérdőíves kutatásban a szervezetek általános jellemzőinek bemutatásán túl, a kapcsolatrendszerükre és az érdekérvényesítésük jellemzőire, a munkájuk során végzett tevékenységekre kérdeztem rá. Emellett a megkérdezés kiemelt célja volt az érintettek véleményének felkutatása a térségben kibontakozó kisebbségi autonómiáról, az önrendelkezési mozgalomban való részvételről.

---

¹⁴ A Kárpátaljai Megyei Statisztikai Hivatal nyilvántartásában 784 civil szervezet szerepel, amelyek közül 40 magyar nemzetiségűek érdekeit védi. Emellett a Kárpátaljai Magyar Könyvek Sorozatban 2006-ban jelent meg az ukrain magyar szervezetek, intézmények, közéleti személyiségek adattára, amely 47 kárpátaljai magyar civil szervezet elérhetőségét tartalmazta. A két lista összevetése után az adatbázisba végül 50 nonprofit szervezet került. 2010-2011 folyamán összességében 50 szervezetnek küldtem el a kutatás tényét közlő levelet, magát a kérdőívet, és a megcímezett felbélyegzett válaszborítékot.

A magyar civil szféra, az autonómia törekvések vizsgálatakor Kárpátalja megyét jelöltem ki, de hozzá kell tenni, hogy a kutatásban leginkább a magyarok által lakott járások (Beregszászi, Munkácsi, Ungvári, Nagyszőlősi, részben Rahói, Técsői) vizsgálatáról volt szó, hiszen a magyar nemzetiségű lakosság, a kisebbségi civil szektor eloszlásakor a járási keret sokkal meghatározóbb.

A vizsgálat adatai 2010-2011-re vonatkoznak, az eredmények a százalékos megoszlásokat tekintve azonban többségében ma is helytállóak, hiszen a vizsgált szektor jelenleg is hasonló körülmények között működik, ami a vizsgált mutatók kiegyensúlyozottságát valószínűsíti.

2010-2011 folyamán összességében 50 szervezetnek küldtem el a kutatás tényét közlő levelet, magát a kérdőívet, és a megcímzett felbélyegzett válaszborítékot. A válaszadási hajlandóság a levélben történt megkeresést követően 26%-os volt, így 3 hónap elteltével emailben kerestem meg 37 szervezetet, melyek közül többszöri próbálkozás után 20 szervezet küldte el válaszáat. Ennek eredményeként a szervezetek vezetőitől, képviselőitől 33 értékelhető kérdőív érkezett vissza, azaz a válaszadási hajlandóság 66%-ra nőtt.

A viszonylag magas válaszadási arány ellenére az alacsony elemszám természetesen módszertani korlátokat jelent, az eredmények azonban további kutatási irányok kijelölése céljából rendkívül hasznos információként szolgáltak.

A kérdőív hat nagyobb egységből állt. Az első rész a szervezet általános jellemzőire, a második a kapcsolatrendszerére és az érdekérvényesítés során végzett tevékenységekre kérdezett rá. A harmadik blokk az érdekérvényesítési munkafolyamatokra, ezek erősségeire, gyengeségeire vonatkozott, a negyedik az érdekérvényesítéshez köthető nyilvánossági munka elemeit és eszközeit tárta fel. Az ötödik rész az érdekérvényesítési munka hatékonyságának tényezőiről, a gyakorlatok megosztásáról, az érdekérvényesítési képességek jellemzőihez kapcsolódott, míg az utolsó blokkban a civil szervezetek autonómiában betöltött szerepét vizsgáltam.

Az általam vizsgált szervezetek tevékenysége sokrétű, sok esetben egy-egy konkrét területhez kapcsolódik: Árva gyerekek megsegítése, hagyományok őrzése,(cserkészlet), Isten igéjének hirdetése – terjesztése, templom-felújítás, falunapok szervezése, iskolai oktatáshoz kapcsolódóan az iskola, óvoda forrásainak kiegészítése, magyar oktatás segítése, illetve tehetséges, de hátrányos helyzetű gyermekek támogatása. A hobbi – tevékenységek szervezettebb végzése érdekében szerveződött egyesületek is jellemzőek: borbarátok,

mezőgazdászok, falusi turizmus. Vannak olyan szakmai szervezetek, amelyek egy adott területen tevékenykedők érdekeit karolják fel (pl: pedagógusok, könyvtárosok, egészségügyi dolgozók, stb.).

A szervezetek mindegyike szerteágazó kapcsolatokat igyekszik ápolni mind a megyében, mind más határon túli területen működő civil szervezetekkel. A széleskörűen elképzelt, szándékolt együttműködés azonban a valóságban szűkebb spektrumot mutat. Az együttműködés szempontjából előnyben vannak azok a szervezetek, amelyek hasonló tevékenységi körben mozognak, azonos célokat fogalmazznak meg. Az egyéb civil szervezetekkel való kapcsolattartás fontos szerepet játszik a szervezetek tevékenységeiben. A kapcsolatok fenntartásának négy fő célja mutatható ki: szakmai kapcsolatépítés, különböző jellegű érdekérvényesítés, anyagi erőforrások megszerzése, az azokhoz való hozzájutás lehetőségének bővítése valamint az információszerzés.

Civil szervezetek a magyarság szolgálatában Kárpátalján – interjúkutatás a civil szervezeti vezetők körében (2011-2012)

Helyzetfelmérő kutatásom során 17 interjút készítettem.¹⁵ Zömében olyan egyéneket kerestem meg, akik rálátással rendelkeznek a civil szférára, akik több civil szervezetnek az alapításában részt vettek, akik mögött számos civil kezdeményezés van, évek óta a nonprofit szférában tevékenykednek akár tagként, akár vezetőként.

A szervezetek döntő többsége alapvető célként fogalmazta meg a helyi magyarság értékeinek megőrzését, a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok felkarolását, a magyar nyelvű oktatás fejlesztését.

A kutatásba bevont személyek minden eddigi sikert eredményként könyvelnek el. Fontosnak tartották elmondani, hogy a helyi magyarság felkarolása, a hagyományok megőrzésének segítése, az éves rendszeres rendezvények, a nyári táborok, a szakmai továbbképzések megszervezése mind nagy eredmény. Az ifjúság körében tevékenykedő szerveződések is komoly eredményeket, megvalósult terveket tudnak felmutatni. A

---

¹⁵ Csok Márta, Bárdos István, Dupka György, Dupka Nándor, Gerevics János, Horkay Sámuel, Kádár Rozália, Kurmay Sándor, Medgyesi László, Orosz Ildikó, Popovics Pál, Tarpai József, Tóth László, Turányi Tánya, Varjú Zoltán Zsigmond, a Kárpátaljai Református Ifjúsági Szövetség (KRISZ) elnöke (2010), az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség Beregszászi Járási Szervezetének alelnöke (2010).

szervezetek döntő többsége sikerként értékelt az által szervezett rendezvényeket, melyekkel az évek során hagyományokat teremtettek, különböző szakmai, vallási, cserkész táborok, tantárgyi vetélkedők, szakmai továbbképzések, táncházak, gólyabálok, karrier tanácsadások rendszeres megszervezését, az infrastrukturális fejlesztéseket, a magyar közösségi szellem, a helyi hagyományok, identitástudat erősítését.

Vannak olyan kérdések, célok, amelyekben meg tudnak egyezni a kárpátaljai civilek. Az anyanyelvű oktatás fejlesztésének szükségességében, a magyar nyelvű oktatási rendszer megtartásában a nemzetiségi körzet létrehozásában egyetértés uralkodik. Közös cél a migráció megállítása, értelmiség helyben tartása, a szülőföldön való boldogulás elősegítése. A különböző társadalmi osztályok együttes érdeke, hogy megfelelő módon legyenek képviselve.

A Kárpátalján működő különböző alapítványok, egyesületek, más nonprofit szervezetek számos formában kapcsolódnak be a kisebbségi társadalom életébe. Azért dolgoznak, hogy székhelytelepülésük, járásuk, megyéjük, illetve az ott élő lakosság életkörülményeit szebbé, jobbá, tartalmasabbá tegyék. Munkájukkal hozzájárulnak a különböző társadalmi problémák megoldásához, településük fejlődéséhez. Van, ahol ezt látványosabban és hangosabban teszik, szinte mindenki, vagy legalábbis a lakosság nagy része számára észrevehető módon.

A kutatásba bevont szervezetek háromféle módon indokolták a magyar civil szektor jelentőségét:

- a. A társadalmi szükségletek ellátásában sokszor hiánypótló szerepet töltenek be. Gyakran olyan feladatokat látnak el, olyan speciális igényeket elégítenek ki, amelyek ellátását az állam, vagy más szervezetek nem vállalnak fel. Emellett fontos szerep hárul rájuk a hátrányos helyzetűek, rászorulóknak támogatásában is. A különböző szükségletek kielégítése, közösségi feladatok ellátása révén aktív résztvevői a társadalmi jólét biztosításának, környezetük fejlesztésének.
- b. A lakosság kisebb-nagyobb csoportjait összefogva közösség-szervező erőként jelennek meg, képesek aktivizálni az állampolgárokat, érdekeltté teszik őket abban, hogy foglalkozzanak közvetlen környezetük dolgaival.
- c. Mozgósítják az embereket különböző, általában közcélú feladatok ellátására; a társadalom „alulról jövő kezdeményezéseiként” elősegítik a helyi, állampolgári érdekek érvényesítését, hozzájárulnak a kisebbségi politikai kultúra fejlesztéséhez.

A civil szervezetek anyagi helyzetéről, infrastrukturális ellátottságáról elég rossz képet vázoltak fel a megszólaltatott vezetők. Többen kiemelték, hogy a kárpátaljai magyar szervezetek lehetőségei, működési feltételei igen eltérőek. A megyei szinten tevékenykedő, városi székhelyű nonprofitok anyagi kondíciói lényegesen jobbak, mint községi társaiké, akik jóval hátrányosabb helyzetből indulnak a forrásokért folyó versenyben. A kisebb hatókörrel, falvakban működő civil szervezetek jelentős része nem rendelkezik a tartós működéshez szükséges stabil pénzügyi háttérrel, így a minőségi működés, professzionális feladatvállalás helyett, illetve annak rovására energiáik nagy részét a fennmaradáshoz, elemi működéshez szükséges feltételek előteremtésére kénytelenek fordítani.

Ismeretek és vélemények a kárpátaljai magyar civil szervezetekről kérdőíves kutatás a lakosság körében (2013)

A lakossági felmérés¹⁶ során 200 fő személyes megkérdezésre került sor. A kutatás adatfelvételi módszere a személyes megkérdezés volt, előre elkészített standard strukturált kérdőívekkel, melyekben saját magam rögzítettem az adatokat. A mintavétel során a vizsgált szempontok szerinti jellemzők, összetétel alapján igyekeztem reprezentálni a vizsgálni kívánt populációt. 2013. november 01. és 2013. november 20. között előre meghatározott korcsoportokra és nemre lebontott arányok alapján kerestem fel Kárpátalja magyar településeit. Véletlenszerű kiválasztással 30 településen 200 elemű mintát készíttette

A kutatás során fontosnak tartottam a Kárpátalján élő magyar lakosság megkeresését, amely lehetővé teszi, hogy a közösségi életről, ne csak a civil szervezetek szemszögéből tájékozódjunk, hanem maguktól a lakópolgároktól, akiket ezek a közösségek képviselnek. Vizsgálódásom során kíváncsi voltam arra, hogy a megkérdezettek tudják e, hogy milyen szerveződések tartoznak a civil szervezetek körébe? A térségben élők ismerik e a helyi szerveződések, tisztában vannak e nagyságukkal, számukkal, önállóan, vagy kis segítséggel fel tudják e idézni a nevüket, tagjaik e valamilyen kezdeményezésnek, illetve, ha nem, akkor mi az oka; hogyan látják Kárpátalja helyzetét, mit tehetnek Kárpátaljáért a civil szervezetek, illetve mit kellene tenniük. Van-e olyan személy, aki sokat tett, tesz Kárpátaljáért? Tisztában vannak-e nagyságukkal, számukkal?

---

¹⁶ A kutatást 2013 őszén végeztem Kárpátalján a Jedlik Ányos Doktorjelölti Ösztöndíj támogatásával.

A kárpátaljai magyar emberek jelentős része, különösen a magasabb iskolai végzettségűek tisztában vannak azzal, hogy a társadalom mely részéről van szó, amikor civil szervezetekről beszélünk. A megkérdezettek többsége magabiztosan sorolta a civil szervezetek közé a magánalapítványokat, a közalapítványokat és az egyesületeket. A kutatás fontos tapasztalata azonban az is, hogy van az embereknek egy kisebb része, akiknek alapvetően problémát okozott a „nonprofit szervezet” kifejezés „megfejtése” is, a civil szervezet megnevezést viszont általában ők is értették. A lakosság körében, a hétköznapi szóhasználatban tehát jóval elterjedtebb, ismertebb ez utóbbi elnevezés.

A kutatásom során feltérképeztem, hogy tisztában vannak-e a kárpátaljai magyar emberek a civil szféra nagyságával. Ezen a téren kedvezőtlen eredmény született, a válaszadók döntő többsége ugyanis még hozzávetőlegesen sem tudja sem azt, hogy országos szinten, de még azt sem, hogy lakóhelyén kb. hány alapítvány, egyesület, egyéb civil szervezet működik. Saját lakóhelyen működő önszerveződések számát illetően a megkérdezettek egy tizedének becslései helytállóak. Többségük (71,3%-uk), különösen a városokban élők (80,3%-uk) a ténylegesnél (az Ukrán Statisztikai Hivatal nyilvántartásába szereplőnél) jóval kevesebb szervezetet feltételeznek.

De nemcsak a lakosság nincs tisztában a civil szféra nagyságával, maguk a szervezetek sem tudják, hogy hányan vannak jelen székhelytelepülésükön, ami elsősorban az egymásra vonatkozó ismeretek és a közöttük lévő összefogás, együttműködés, hiányának tudható be.

Még a szűk civil szervezeti kört magáénak tudó településeken is azzal találjuk szembe magunkat, hogy a szerveződések alig tudnak egymásról, a másik tevékenységéről, gyakori, hogy a többi szervezet csak konkrét személyekhez kapcsolódóan jelenik meg. Jellemző, hogy a szerveződések szigetszerűen, csak a saját szervezetükben gondolkodnak, ami egyenes következménye annak, hogy elsősorban saját problémáikkal, anyagi hátterük, működési feltételeik megteremtésével vannak elfoglalva, így sok esetben inkább konkurenciát, mint szövetségest látnak egymásban. A közös munkának, együttműködésnek még a gondolata is alig jellemző.

Kutatásom során felmerült bennem az a kérdés, hogy vajon a megkérdezettek ismeretei nem relevánsabbak-e, mint az ukrán statisztikai hivatal adatai, amelyekhez viszonyítottam a válaszokat, hiszen a mindennapi tapasztalatainknak köszönhetően talán megbízhatóbb információkkal rendelkeznek a ténylegesen is működő szervezetekről, így reálisabban tudják megítélni a szervezetek számát, a civil szektor nagyságát, míg a

statisztikák tartalmazzák a papíron létező, de a valóságban nem túl sok tevékenységet felmutató szerveződések is.

Úgy vélem, hogy a kutatásba bevont személyek ismeretei, információi jóval biztosabbak. Ők azok, akik a civil szervezetek között élnek, ismerik tevékenységüket, munkájukat.

A kutatásba bevont emberek elsősorban a magyarság ügyét felkaroló, a helyi magyar közösség életéért tenni akaró érdekvédelmi szervezeteket ismerik. Ezt követően egy az ifjúsággal foglalkozó, szabadidős tevékenységeket szervező csoport neve hangzott el. Érdekes módon a civil szervezetek egyik legjelentősebb hányadát kitevő vallási, hobbi szervezetek neve viszonylag ritkán került említésre, és szinte egyáltalán nincsenek a köztudatban a jogvédő és a gazdaságfejlesztéssel foglalkozó öntevékeny szervezetek.

VI. EREDMÉNYEK

Disszertációmban arra vállalkoztam, hogy áttekintsem a kárpátaljai magyarság 1918 utáni helyzetét. Azt vizsgáltam, hogy milyen kisebbségi, önállósodási törekvések fogalmazódtak meg, hogyan változtak a történelem függvényében, hogyan jelentkeztek a magyarság érdekeit védő szervezetekben.

Ennek érdekében történeti-, nemzetközi jogi elemzést, dokumentumelemzést végeztem, valamint interjúkat és kérdőíves kutatást készítettem a Kárpátalján élő egykori Forrás-tagokkal, civil szervezeti vezetőkkel, helyi lakosokkal.

Kutatásaim eredménye abban összegezhető, hogy a sikeres kárpátaljai autonómia kulcsa a hosszú távú együttgondolkodás, együttműködés lehet. Közelebbről nézve az alábbi következtetésekre jutottam:

1. Ahogyan a Nyugat-európai országokban, a vegyes lakosságú térségekben igény támad az autonómiára, igény van rá Kárpátalján is.
2. A státutum-tervezeteket Kárpátalján az Ukrajnában elfogadott szabályozási mechanizmusok alapján fogalmazzák meg, figyelembe veszik a belső jogot. Nem felforgatni akarják az országot, csak javítani szeretnék az életet. A Kárpátalján eddig született autonómia tervezetek a belső jog mellett mindig figyelembe vették a

nemzetközi jog normáit, a létező és sikeresnek tartott autonómiákra vonatkozó szabályokat és tapasztalatokat, valamint a kapcsolódó nemzetközi irodalmat.

3. Az autonómia igénye nem változik, intenzitása helyzetfüggő. A magyarság autonómia iránti igénye az 1970-es évektől mutatható ki Kárpátalján és ettől fogva folyamatosan jelen van, s a különféle autonómia tervezetek Szovjet-Ukrajna kebelében az autonómia szovjet modelljére alapozódtak, a Szovjetunió összeomlása és Ukrajna önálló állammá válása után pedig mindig a nyugati példákra, a nemzetközi jogra, valamint a téma legmodernebb nemzetközi irodalmára támaszkodnak.
4. A Szovjetunióban a „lenini nemzetiségi politikát” megvalósítva a világon először alakították ki az etnikai alapú területi autonómiákra épülő szövetségi berendezkedés lépcsőzetes modelljét, ahol a nagyobb etnikumok az oroszokéval egyenjogú szövetségi köztársaságokban, a kisebbek pedig azokon belül autonóm köztársaságokban, autonóm területeken és nemzetiségi körzetekben nyerték el az önkormányzás lehetőségét. Az anyanyelv rendszeres nyilvános, hivatalos használata, az anyanyelvi oktatás és kultúra fejlődése elvben tág teret kapott. Mivel önálló szövetségi köztársaságot csak olyan etnikumok számára hoztak létre, amelyeknek nem volt a határon túl anyaországa, a kárpátaljai magyarok kimaradtak a sorból. Annak ellenére, hogy nem volt semmiféle intézményes autonómiájuk, anyanyelvű iskoláik, sajtótermékeik voltak. Úgy vélem, hogy ez az etnikai alapú területi autonómia ma is járható út lehetne a kárpátaljai magyar kisebbség számára, mivel érvényesülésének előfeltétele a kisebb etnikumok legalábbis jelentős részének területi koncentrációja megvalósul a területen, miközben az etnikumok keveredhetnek is.
5. Az, hogy az autonómia Kárpátalján nehezen valósítható meg, az állam hozzáállásából látszik. Úgy tűnik, hogy nemcsak a lakosság igényére, hanem a nemzetközi szervezetek ajánlására, támogatására is szükség van. Ha mindezek az igények egyesülnek, egyszer megvalósulhat, stabilizálódhat a helyzet.
6. Nem feltétlenül a civil szervezetek feladata az autonómiáért való küzdelem. Az autonómia követelése, kiharcolása főként a politikai szervezetekre tartozik. Nem kell többet várni a kárpátaljai magyar civil szervezetektől, mint ami az ő feladatuk. Hordozzák magukban az autonómia lényegét és ez a fontos.

7. Lehetséges megoldásnak tűnhet Vajdaságban már alkalmazott autonómia modell, amely a személyi, kulturális autonómián nyugszik. Előnye, hogy a Kárpátalján a Felső Tisza vidéken élő magyarok is részesei lennének az autonómiának. Szükség lenne a települési és országos kisebbségi önkormányzatokat megalakítására, ők képviselnék az adott kisebbséget a helyi és országos állami szervekkel szemben, befolyásolnák a kisebbségi oktatási-kulturális intézményrendszer működését. Ha a kisebbségi önkormányzatok általánosan jogot kapnának a kisebbségi intézményrendszer igazgatására, akkor maguk válnának az autonómia hordozójává.

Mi a megoldás tehát Ukrajnában? Hogyan lehet az országot egybe tartani úgy, hogy minden érintett elégedett legyen a megoldással?

Magyarországnak és vele együtt Közép-Európának alapvető érdeke kell legyen egy egységes, független, gazdaságilag jól működő Ukrajna léte. Ez ugyanakkor egész Európának is érdeke. Ez az érdek azonban csak akkor érvényesülhet, keleti szomszédunk csak akkor lesz mai formájában Európa megbecsült, jól prosperáló országa, ha minden polgára teljes életet élhet nemzetisége, vallása, kultúrája szerint, és ha érvényesül a társadalmi igazságosság európai normája.

A legfontosabb az ott élő magyarság sorsa. Szükség van arra, hogy a területén élő magyarság megosztottsága megszűnjön, egységesen lépjen fel az ősi földjén neki járó jogokért. Ez a jog abból fakad, hogy ott élnek azon a földön, ahol születtek, ahol ősök falvakat, városokat építettek, virágzó kultúrát teremtettek, és évszázadok során vérükkel védték szülőföldjüket. Szükség van a magyarországi politika ez irányú egyértelmű és erőteljes támogatására, a magyar-ukrán kapcsolatrendszer minden pontján, valamint a nemzetközi szintén. Elégséges feltétel az lenne, ha a mindenkori ukrán hatalom felismerné, országában csak akkor lesz társadalmi béke, politikai stabilitás és gazdasági prosperitás, ha minden polgára jól és otthon érzi magát benne. Ha átlátnák, milyen jól működnek Európában a különböző autonómia modellek, Dél-Tiroltól a belgiumi németeken át a finnországi svédekig. Magyarország az Európai Unió tagjaként, sokat segíthet a jövőben Ukrajna ez irányú fejlődésében.

VII. HIVATKOZOTT SZAKIRODALOM

1. Balla D. Károly: *A hontalanság metaforái. Publicisztikák, esszék vallomások 1988-2000.* Budapest, 2000.
2. Balla D. Károly: *Kisebbségi áramszünet a schengeni fal tövében, avagy a kárpátaljai magyarság létesélyei az ezredforduló küszöbén.* Budapest, 1999. 9. 47–55.
3. Dupka György: *Autonómia-törekvések Kárpátalján.* Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2004.
4. Fedinec Csilla: *A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája 1918–1944.* Galánta–Dunaszerdahely 2002.
5. Fedinec Csilla: *Pártok és ideológiák Ukrajnában. Az egypártrendszerrel a politikai tömörülésekig.* Régió, kisebbség, politika, társadalom 2007. 3. sz. 69–94.
6. Fedinec Csilla: *A kárpátaljai magyar életviszonyok a Szovjetunióban. Politika és irodalom.* In Bárdi Nándor - Fedinec Csilla- Szarka László: *Kisebbségi magyar közösségek a 20. században.* Budapest, 2008.
7. Fedinec Csilla: *Parlamentarizmus Ukrajnában és a kárpátaljai magyarok. Ukrajna színeváltozása 1991-2008. Politikai, gazdasági, kulturális és nemzetiségi attitűdök.* (szerk.): Fedinec Csilla és Szereda Viktória. Kalligram Kiadó, Pozsony, 2009. 114-139.
8. Fedinec Csilla: *Ukrajna helye Európában és a magyar–ukrán kapcsolatok két évtizede.* *Külügyi szemle*, 2012. (11. évf.) 4. sz. 99-123.
9. Fedinec Csilla: *Az autonómia-gondolat ukrain változatai. A közép-európaiság dicsérete és kritikája.* (szerk.): Fedinec Csilla – Ilyés Zoltán – Simon Attila – Vizi Balázs. Kalligram Kiadó, Pozsony, 2013, 268-292.
10. Kovács Miklós: *Ukrainai választások és a magyar érdekvédelem 1989-2008 között.* Ungvár, 2008.
11. Tóth István: *Szemponatok a kárpátaljai magyar nemzeti kisebbség önszerveződésének történetéhez.* Régió, kisebbség, politika, társadalom. 1991. 2. sz. 130-147.
12. Ríz Ádám: *Magyar autonómia- koncepciók határon innen és túl.* Kézirat.TLA KEI Kv. K-1984/98. http://www.gecse.eu/Riz_1998.htm

VIII. A SZERZŐ LEGFONTOSABB PUBLIKÁCIÓI A KUTATÁSHOZ KÖTŐDŐEN

1. Sipos Mónika: Kisebbség, autonómia Kárpátalján. Magyar mozgalom a függetlenség tükrében. In *10. Országos Interdiszciplináris Grastyán Konferencia Előadásai*. (szerk.): Szamonek Vera. PTE, Grastyán Endre Szakkollégium, 2010. 322-328.
2. Sipos Mónika: Migrational processes in Subcarpathia's in the communist era. In *Vándorló kisebbségek. Etnikai migrációs folyamatok Közép-Európában – történeti és jelenkori metszetben. Tanulmánykötet*. (szerk.): Kupa László. Bookmaster Kft., Pécs, 2010. 68-76.
3. Bayerné Sipos Mónika: Kisebbségi autonómia törekvések Közép-Európában a múltban és a jelenben. (Recenzió). In *Tér és társadalom*, 2010. (24. évf.) 2. sz. 161-164.
4. Bayerné Sipos Mónika: Kisebbségi joggyakorlás Magyarországon és Ukrajnában. In *20 évesek az önkormányzatok. Születésnap vagy halotti tor. Tanulmánykötet*. Szerk.: Kákai László, Pálné dr. Kovács Ilona, Tuka Ágnes. Pécs, 2010. 263-272.
5. Bayerné Sipos Mónika: Kisebbségi érdekérvényesítés Kárpátalján. In *8. Országos Interdiszciplináris Grastyán Konferencia Előadásai*. (szerk.): Rab Virág, Dévényi Anna, Sarlós István. PTE, Grastyán Endre Szakkollégium, Pécs, 2010. 322-328.
6. Bayerné Sipos Mónika – Darcsi Karolina: Recenzió Kupa László Kisebbségi autonómia törekvések Közép-Európában – a múltban és a jelenben című tanulmánykötetről. *Acta Beregsasiensis, A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos évkönyve*. 2010. IX. évfolyam, 3. kötet. 189-191.
7. Bayerné Sipos Mónika: Hová vezet az ideológiai megosztottság? Konfliktus közeli állapot a magyar szervezetek között Kárpátalján. In *A Magyar Szociológiai Társaság éves konferenciájának anyagai*. Budapest, 2010.
www.szociologia.hu/dynamic/mszt_konf_2010bp_tanulmany_sipos.doc
8. Bayerné Sipos Mónika: Kárpátaljai magyar autonómia törekvések az ukrán területi közigazgatási reformtervezet jegyében. In *E Tudomány*, 2010.4. sz.
http://www.e-tudomany.hu/etudomany/web/uploaded_files/20100402.pdf
9. Bayerné Sipos Mónika: Erbe oder Dauerhaftigkeit. Ideologische Teilung zwischen den Transkarpatien Lokalisationen. In *Annona Nova 2010. Törésvonalak. Politikai, szociális és kulturális hasadások a közép-európai társadalmakban a kora újkortól napjainkig*. A Kerényi Károly Szakkollégium Évkönyve. (szerk.): Vörös Dóra. Kerényi Károly Szakkollégium, Pécs, 2010. 381-395.
<http://kerenyi.btk.pte.hu/index.php/szakmaisag/online-elerheto-koeteteink>

10. Bayerné Sipos Mónika: Konszenzus és konfliktus a mai kárpátaljai társadalomban. Görbe háttal. In *Interetnikus konfliktusok Közép-Európában a múltban és a jelenben. Tanulmánykötet*. Szerk. Kupa László. Virágmandula Kft., Pécs, 2011. 194-203.
11. Bayerné Sipos Mónika: A hatékony érdekérvényesítés mechanizmusai a civil szervezetek szemszögéből Kárpátalján. In *IX. Országos Interdiszciplináris Grastyán Konferencia Előadásai*. (szerk.): Szappanyos Melinda. Pécs, Grastyán Endre Szakkollégium, 2011. 47-56.
12. Bayerné Sipos Mónika: Kárpátalja etnikai arculatának változása 1945–2001 között. In *Acta Beregsasiensis, A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos évkönyve*. Beregszász, Ukrajna. 2011. X. évfolyam, 1. kötet. 65-72.
13. Bayerné Sipos Mónika: Az autonómia sajátos kezdeményei Kárpátalján a rendszerváltás hajnalán. In *Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására Közleményei*. 2012.3. sz. B-sorozat 1. 9-16.
14. Bayerné Sipos Mónika – Kovács Laura: Recenzió Kupa László Görbe háttal. Interetnikus konfliktusok Közép-Európában a múltban és a jelenben című tanulmánykötetéről. In *Területi Statisztika*, 15. (52.) évfolyam 2. szám 2012. március.
15. Bayerné Sipos Mónika: Politikai és civil szervezetek viszonya Kárpátalján. Együttélés és együttműködés. In *Interetnikus kooperáció Közép-Európában*. Tanulmánykötet. (szerk.): Kupa László. Virágmandula Kft., Pécs, 2012. 186-198.
16. Bayerné Sipos Mónika: Realitás vagy ábránd. A kárpátaljai magyarság autonómia törekvései a rendszerváltás utáni Ukrajnában. In *Valóság*, 2012. (55. évf.) 8. sz. 82-94.
17. Bayerné Sipos Mónika: Kisebbségi érdekérvényesítés a magyar érdekvédelmi szervezetek politikáiban Kárpátalján Ukrajna függetlenedésnek időszakában. In *Új paradigmák II. Kultúra és kritika a humántudományokban. (Tanulmányok)*. (szerk.): Bakó Béla. Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, Szombathely-Sopron, 2013. 172-186.
18. Bayerné Sipos Mónika: Szemelvények a kárpátaljai magyarság történetéből az Acta Beregsasiensis tükrében. In *Etnikai leporcelló Közép-Európából - Kiadványsorozatok tükrében*. (szerk.): Kupa László. Virágmandula Kft., Pécs, 2013, 147-157.
19. Bayerné Sipos Mónika: Magyar civil szervezetek érdekérvényesítési, érdekképviselői szerepben Kárpátalján. Civil szervezetek szerepe az önrendelkezésért vívott harcban. Egy kérdőíves felmérés tanulságai. In *PhD-konferencia 2013 elektronikus tanulmánykötet*. Balassi Intézet, Márton Áron Szakkollégium, Budapest, 2013. 391-404.
20. Bayerné Sipos Mónika: A kisebbségi magyar önrendelkezés esélyei Kárpátalján az 1970-1980-as években. *Együtt*, 2013. 5. sz. 58-68.
http://www.kmmi.org.ua/uploads/books/books-pdf/egyutt_2013_5.pdf

21. Bayerné Sipos Mónika: Ez volt a Forrás. A kisebbségi önrendelkezésért vívott harc előzményei Kárpátalján. In *II. Interdiszciplináris Doktorandusz Konferencia 2013.* PTE – Doktorandusz Önkormányzat, Pécs, 315-324. 2014.
22. Bayerné Sipos Mónika: A kisebbségi autonómia tervek szakaszai Kárpátalján 1989 után. In *Köztes-Európa Társadalomtudományi Folyóirat. A Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására Közleményei Sorozat VI:(14)* 13-28. 2014.

IX. A SZERZŐ LEGFONTOSABB ELŐADÁSAIA KUTATÁSHOZ KÖTÖDŐEN

1. **2009. március 23- 25.** 7. Országos Interdiszciplináris Grastyán Konferencia. Előadás címe: *Kisebbség, autonómia Kárpátalján. Magyar mozgalom a függetlenség tükrében.*
2. **2009. november 6- 7.** „Vándorló kisebbségek. Etnikai migrációs folyamatok Közép-Európában – történeti és jelenkori metszetben” című konferencia, Pécs. (Rendező: Magyar Szociológiai Társaság Etnikai Kisebbségkutató Szakosztálya). Előadás címe: *Migrációs folyamatok Kárpátalján a kommunizmus évtizedeiben.*
3. **2009. november 13-14.** Magyar Szociológiai Társaság éves konferenciája, Debrecen. Előadás címe: *Kárpátalja etnikai arculatának változása 1945-2001 között.*
4. **2010. március 8.** Országos Interdiszciplináris Grastyán Konferencia. Előadás címe: *Kisebbségi érdekérvényesítés Kárpátalján.*
5. **2010. március 19 - 20.** „20 évesek az önkormányzatok. Születésnap vagy hallotti tor.” Országos konferencia, Pécs. Előadás címe: *Kisebbségi joggyakorlás Magyarországon és Ukrajnában.*
6. **2010. szeptember 13-14.** „Törésvonalak - politikai, szociális és kulturális hasadások a közép-európai társadalmakban.” Országos interdiszciplináris konferencia, Pécs. Előadás címe: *Örökség vagy állandóság. Helyi szervezetek ideológiai megosztottsága Kárpátalján.*
7. **2010. november 12-13.** „Interetnikus konfliktusok Közép-Európában a múltban és a jelenben.” Szakmai tudományos konferencia, Pécs. (Rendező: Magyar Szociológiai Társaság Etnikai Kisebbségkutató Szakosztálya). Előadás címe: *Konszenzus és konfliktus a mai kárpátaljai társadalomban.*
8. **2011. október 28.** V. Régiók a Kárpát-medencén innen és túl, Nemzetközi tudományos konferencia, Kaposvár. Előadás címe: *Az autonómia sajátos kezdeményei Kárpátalján a rendszerváltás hajnalán.*
9. **2012. május 25-26.** I. Erdélyi Politikatudományi Konferencia, Kolozsvár. Előadás címe: *A kisebbségi autonómia kérdésköre a közelmúltban és a jelenben Kárpátalján.*
10. **2012. szeptember 18-19.** Új paradigmák II. Kultúra és kritika a humán tudományokban című konferencia. Szombathely. (Rendező: Savaria Egyetemi

Központ - Békefi Antal Szakkollégium). Előadás címe: *Kisebbségi érdekérvényesítés korlátai a XX. század végén Kárpátalján.*

11. **2012. szeptember 21-22.** Jelenünkről Jövönként Nemzetközi Ifjúsági Konferencia Pécs. Előadás címe: *Civil szervezetek a kárpátaljai magyarság szolgálatában.*
12. **2012. november 10-11.** XIII. RODOSZ Nemzetközi tudományos konferencia, Kolozsvár. . Előadás címe: *Ifjúsági civil szervezetek tevékenysége Kárpátalján egy felmérés tükrében.*
13. **2013. február 8.** PhD konferencia határon túli magyar doktoranduszok számára, Debrecen. Előadás címe: *Magyar civil szervezetek érdekképviseleti szerepben Kárpátalján.*
14. **2013. március 22-23.** Etnikai leporelló Közép-Európából - kiadványsorozatok tükrében. Nemzetközi tudományok konferencia, Pécs. Előadás címe: *Szemelvények a kárpátaljai magyarság történetéből az „Acta Beregsasiensis” tükrében.*
15. **2013. május 15-17.** II. Interdiszciplináris Doktorandusz Konferencia, Pécs. Előadás címe: *Ez volt a Forrás. A kisebbségi önrendelkezésért vívott harc előzménye Kárpátalján*
16. **2013. június 14.** Kisebbségi magyar politizálás és érdekképviselet a rendszerváltás óta. Nemzetközi tudományos konferencia, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Lehoczky Tivadar Intézet, Beregszász. Előadás címe: *A kárpátaljai magyar civil szervezetek szerepvállalása az autonómiában a felmérések tükrében.*
17. **2013. szeptember 12-13.** „Nemzet, nemzetiség, állam” című ösnemzetiségű tudományos konferencián előadás tartása.
18. **2013. október 11.** VII. Régiók a Kárpát-medencén innen és túl, Nemzetközi tudományos konferencia, Kaposvár. Előadás címe: *„A kisebbségi autonómia tervek szakaszai Kárpátalján 1989 után.*
19. **2014.február 21-22.** Erdélyi Politikatudományi Konferencia Kolozsvár. Előadás címe: *„Ismeretek és vélemények a kárpátaljai magyar civil szervezetekről. Egy lakossági felmérés tapasztalatai 2013-ból”*
20. **2014. március 1.** PhD – konferencia 2014. Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium, Szegedi Tudományegyetem. Előadás címe: *A kárpátaljai magyar civil szervezetek társadalmi megítélése. Egy lakossági felmérés tapasztalatai 2013-ból.*
21. **2014. március 21 - 23.** Tavaszi Szél, Doktoranduszok Országos konferenciája. Előadás címe: *Kisebbségi magyar politizálás és érdekképviselet a független Ukrajnában.*